

Михайленко О.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту

Національного університету

харчових технологій

м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Анотація: в статті визначені основні теоретичні аспекти стратегічного розвитку виробничого потенціалу, досліджено економічну сутність категорій «виробничий потенціал», «стратегія», «стратегічне управління» та «стратегічне планування». Розглянуті та обґрунтовані основні напрямки розвитку підприємств в залежності від ресурсів на підставі визначених зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на виробничий потенціал.

Аннотация: в статье определены основные теоретические аспекты стратегического развития производственного потенциала, исследована экономическая сущность категорий «производственный потенциал», «стратегия», «стратегическое управление» и «стратегическое планирование». Рассмотрены и обоснованы основные направления развития предприятий в зависимости от ресурсов на основании определенных внешних и внутренних факторов влияния на производственный потенциал.

Summary: in this article the basic theoretical aspects of strategic development of productive capacity, investigates the economic substance of the categories of "production potential", "strategy", "strategic management" and "strategic planning." Considered reasonable and main lines of business depending on the resources on the basis of certain internal and external factors affecting the production potential

Ефективний розвиток економіки країни, спрямований на задоволення загальних економічних та соціальних потреб суспільства через створення

сукупної вартості національного господарства та залежить від збалансованого спрацювання основного виробництва й виробничої та соціальної інфраструктури. Це сприяє визначенню нових стратегічних підходів до визначення та формування напрямків розвитку підприємств через розробку, методологічне обґрунтування та реалізацію реальних програм і планів.

Обґрунтування основних стратегічних напрямків розвитку будь-якої економічної системи вимагає чіткого розуміння стратегічних цілей що базуються на врахуванні реальних можливостей. При визначенні, розроблені та реалізації певних стратегій необхідно розкрити та зіставити можливості та потреби підприємства, їх відповідність до загальних цілей та потреб споживачів та національного господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. теоретичні підходи до визначення, формування стратегічних напрямків розвитку підприємства цікавили багатьох вчених.

Питання формування та реалізації стратегії розвитку підприємств цікавили багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретичними підходами щодо формування стратегії розвитку займалися такі вчені як И. Ансофф, С. Вутон, Д. Стрикленд, Т. Хорн, О. Коробейников, В. Маркова, А. Трифилова та інші.

Методологічні аспекти стратегічного управління висвітлювали в своїх роботах Л.Абалкин, А. Аганбегян, С. Глазьев, В. Грошев, Г. Клейнер, Р. Акофф, Б. Альстрэнд, Б. Карлофф, У. Кинг, А.Р. Стерлинг, А.А. Томпсон, К. Хаттен, Г. Хэмел, Д. Шендель та багато інших.

Розробка та реалізація стратегій розвитку підприємства неможливі без стратегічного моделювання якому велику увагу приділили такі вчені як Дж.Форрестер, С.Хаттен, Д.Шендель, М.Портер та інші які дослідили різноманітні матричні моделі виробничих систем що дозволило прогнозувати лінію поведінки підприємства в залежності від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

Постановка завдання. Але незважаючи на велику кількість наукових доробок в цьому напрямку залишається певна кількість питань щодо

формування та реалізації стратегій розвитку підприємств. В першу чергу це визначення впливу галузевого фактору на стратегічне спрямування та вибір методологічного інструментарію оцінки ефективності реалізації стратегічних заходів, наявність, розвиненість та якість сировинного сектору, який суттєво впливає на використання всіх можливостей підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження економічної сутності поняття «стратегія» дозволило розглядати її як систему управління, що включає довгострокове та стратегічне планування, бюджетування та фінансування, стратегічне ринкове управління та охоплює багатогранну діяльність підприємства. Але сучасні умови господарювання, високий рівень конкурентної боротьби, конкурентоспроможність підприємства, нестабільність державного фінансового регулювання, недосконалість нормативно-законодавчої бази спонукають формувати нові підходи до визначення економічної сутності цієї категорії з метою дефініцій стратегічних напрямків розвитку підприємства на підставі науково обґрунтованих процедур, що дозволить своєчасно реагувати на вплив зовнішнього середовища та внутрішніх чинників виробничо-господарської діяльності, передбачати та регулювати їх наслідки [1].

Це дозволяє виділити та обґрунтувати такі економічні категорії як стратегія, стратегічне управління та стратегічне планування й прогнозування.

Таблиця 1

Характеристика сутності економічних категорій

<i>категорія</i>	<i>економічна сутність категорії</i>
1	2
Стратегія	шлях досягнення цілей підприємства, система пріоритетів розвитку компанії по термінам та задачам, на які необхідно сконцентрувати її ресурси [2]
	систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості [6]

1	2
	спрямовання дій на уникнення боротьби, економію ресурсів та використання їх для нових можливостей для досягнення цілей [1] модель поведінки підприємства, що забезпечує її довгостроковий розвиток [4]
Стратегічне управління	це ідеологія бізнесу, в якій значне місце займає творчість вищого керівництва [3] діяльність підприємства, спрямована на досягнення його головних цілей та здійснюється на основі передбачення можливих змін факторів зовнішнього середовища [4]
Стратегічне планування	вибір і обґрунтування засобів, завдань і цілей для досягнення раніше встановлених або традиційних для підприємства ідеалів (економічне зростання, розвиток людського потенціалу, періодичне оновлення продукції, розширення ринків збуту)[3] різновид управлінської діяльності. Який полягає в реалізації комплексу заходів, пов'язаних із визначенням стратегії діяльності організації, тобто комплексного плану перспективного розвитку організації [5] процес формування стратегії, визначення місії, мети і довгострокових цілей підприємства та ефективних шляхів і засобів їх досягнення на основі раціонального використання стратегічного потенціалу (ресурсів) підприємства і максимального врахування динаміки розвитку в умовах турбулентного зовнішнього середовища. [6]
Стратегічне прогнозування	планування послідовності дій та необхідних ресурсів виходячи із мети діяльності суб'єкта господарювання; при прогнозуванні результат або можливість досягнення цілей являють собою вірогідні наслідки прийнятих рішень або тих що плануються [6] прогнозування є необхідним елементом стратегічного планування та управління, при цьому ефективність розробленої стратегії та управління визначається якістю прогнозних оцінок [4]
Стратегічна поведінка	це зв'язок із зовнішнім середовищем, коли підприємство намагається замінити застарілі товари (послуги) на нові, що забезпечать високий прибуток у майбутньому (пошук сфер підвищеного попиту, розробка нових товарів, розвиток нових здібностей персоналу), тобто це діяльність з орієнтуванням на майбутню прибутковість [6]

Всім цим економічним категоріям притаманні властивості комплексності, системності та синергетичності. Комплексність передбачає вивчення та врахування всіх зовнішніх та внутрішніх чинників об'єктивної та суб'єктивної природи що впливають на розвиток підприємства (економічної системи) які мають бути враховані при визначенні цілей функціонування і розвитку підприємства. Системність означає необхідність їх визначення як єдиної цілісної системи у взаємозв'язку та взаємозумовленості на макро-, мезо- та макрорівнях. Синергетичність передбачає гармонійне поєднання та взаємодію

всіх елементів як єдиного цілого з метою отримання додаткового позитивного ефекту при управлінні підприємством.

На підставі економічної сутності зазначених категорій та із врахуванням основних стадій розвитку підприємства, що базуються на творчості, керівництві, делегуванні, координації та співпраці, визначаються основні стратегічні напрямки розвитку підприємства, які зможуть в повній мірі оптимально та ефективно формувати та використовувати економічний потенціал.

В дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених велика увага приділяється визначенню економічної сутності цієї категорії і недостатнє теоретичне обґрунтування формування та оцінки потенціалу на рівні підприємства де найбільш вагомою його складовою з економічної, технічної і соціальної точок зору є виробничий потенціал.

Виробничий потенціал підприємства — це властивість носія забезпечити виготовлення продукції певної номенклатури, що відповідає вимогам ринку за вихідними характеристиками, якістю, асортиментом, по максимуму, з орієнтацією не на попит, а на загальну місткість ринку цієї або альтернативної (що її виробництво забезпечено функціональним потенціалом відповідної системи) продукції. Він являє собою систему взаємопов'язаних елементів, які виконують різні функції у процесі забезпечення випуску продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства. Виробничий потенціал підприємства виступає середовищем прийняття інвестиційних рішень, реалізації фінансових та реальних інвестицій, джерелом розвитку підприємства.

Виробничий потенціал, як цілісна економічна система, може досягти певних цілей при стратегічному спрямуванні кожного його із елементів оскільки ефективність системи в цілому залежить від участі всіх підсистем та елементів виробничого потенціалу. Усе це доводить необхідність цільового підходу до визначення виробничого потенціалу.

Цілісні характеристики виробничого потенціалу як системи дозволяють визначити стратегію його поведінки в цілому і кожного елементу окремо. До

основних елементів виробничого потенціалу можна віднести ресурсний та науково-технічний потенціал. Але кожен із цих елементів має складові, які дають певну характеристику кожного елемента.

Так ресурсний складова виробничого потенціалу складається з трудового, фондового, енергетичного та інформаційного, які в свою чергу містять наявні та скриті можливості основних засобів, що формують техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства, частину виробничого капіталу у вигляді певної сукупності предметів праці, фінансове та організаційне забезпечення системи підготовки кадрів, співвідношення попиту та пропозиції на окремі професії на ринку праці, наявність, ефективність та стан енергетичних установок та обладнання, структуру доступних та альтернативних джерел енергетичних ресурсів, застосування інформаційних технологій та комп'ютерних систем в обслуговуванні виробничого процесу тощо.

Спрямування стратегічного розвитку підприємства що прямо залежить від ресурсів, які використовуються, показані на рис. 1.

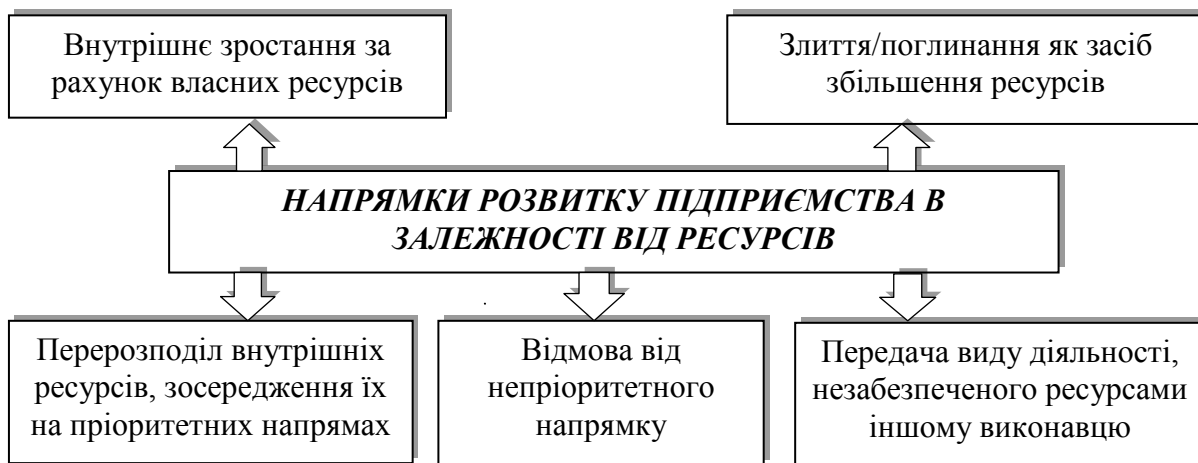

Рис. 1. Основні напрямки розвитку підприємств в залежності від ресурсів

Науково-технічна складова виробничого потенціалу включає наявність, якість та рух кадрів, що володіють певними знаннями та їх застосовують,

матеріально-технічну базу як умову перетворення знань у продуктивну силу, інформаційне забезпечення та організаційні фактори.

В економічній літературі розрізняють стратегії внутрішнього (за рахунок активізації власного потенціалу) та зовнішнього (ґрунтується на зміні структури активів, акумуляції коштів на головних напрямках розвитку бізнесу і збереженні корпоративного контролю [7, с 86]) зростання. Класифікація чинників впливу на виробничий потенціал надана на рисунку 2.

Фактори зовнішнього середовища спрямовані в першу чергу на створення нового потенціалу, а внутрішнього – на перетворення наявного. Внутрішні фактори передбачають стратегічний розвиток пов'язаний із взаємодією різних видів виробничо-господарської діяльності (операційної, фінансової та інвестиційної) за рахунок використання власних та позикових джерел фінансування.

Зовнішні фактори спрямовані на перетворення (реорганізацію) цих видів діяльності що сприяють створенню більш ефективною оптимальною структури підприємства.

Характеристика стану зовнішнього та внутрішнього середовища передбачає встановлення та вивчення інформації про нього і розробка на цій підставі стратегії розвитку підприємства при здійсненні моніторингу середовища, ходу виконання плану, обробці отриманої інформації, представленні аналітично інформаційного матеріалу стратегічним менеджерам, створенні системи регуляторного перегляду стратегічного плану і забезпечення цього процесу, створенні даних.

Розробка стратегічних напрямків реалізації виробничого потенціалу передбачає встановлення цілей у загальному вигляді через проходження чотирьох обов'язкових етапів таких як виявлення і аналіз тенденцій, що можна спостерігати в середовищі функціонування організації, установлення загальної цілі організації, побудова ієрархії взаємозв'язаних цілей («дерева цілей») та установлення поточних індивідуальних цілей та завдань для окремих підсистем і виконавців як інструмента забезпечення їх виконання.

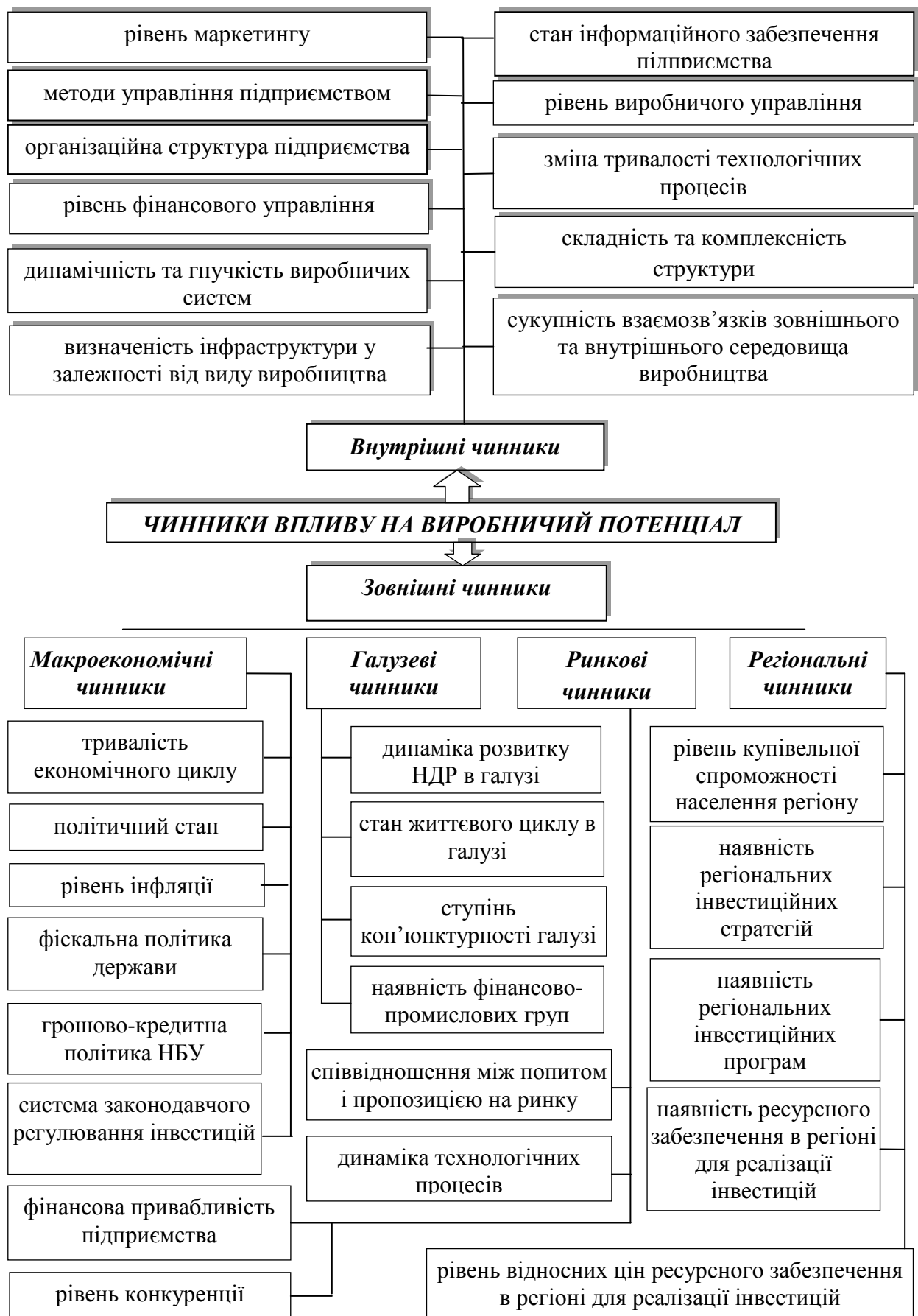

Рис. 2. Класифікація чинників впливу на виробничий потенціал

Висновки. Таким чином, вивчення економічної сутності розглянутих категорій із врахуванням всіх чинників зовнішнього та внутрішнього середовища дозволило визначити основні стратегічні напрямки розвитку підприємств в рамках синергетичного підходу з метою усунення основних недоліків виробничо-господарської діяльності підприємства, серед яких необхідно виділити відсутність об'єктивної повної інформації для проведення аналізу показників з метою прогнозування вірогідних сценаріїв подій та тенденцій їх розвитку з метою виявлення та координації ефективних напрямків позитивних вирішень суперечностей, вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність господарюючого суб'єкта як системи, відсутність оперативного зворотного зв'язку між запланованими цілями та процесом їх реалізації тощо.

Література

1. Добикіна О.К., Рижиков В.С., Касьянюк С.В., Кокотко М.Є. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208с.
2. Економіка підприємства: за заг. ред. П.В.Круша, В.І. Подвільної, Б.М.Сердюка. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2009. – 780с.
3. Економіка та організація виробництва: Підручник/ за ред. В.Г.Герасимчука, А.В. Розенплентера. – К.: Знання, 2007 – 678с.
4. Кайлюк Є. М. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Є. М. Кайлюк, В. М. Андрєєва, В. В. Гриненко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: НАМГ, 2010. – 279 с.
5. Мостенська Т.Л., Новак В.О., Луцький М.А., Міненко М.А. Менеджмент: Підручник - К.: Сузір'я, 2007. – 690с.
6. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: Підручник. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.
7. Хомяков В.І., Белінська В.М., Федоренко О.В. Потенціал і розвиток підприємства. – К. : Кондор. 2012. – 432с.